

ВІДГУК

офіційної опонентки, кандидатки історичних наук, доцентки

Савченко Ірини Володимирівни

на дисертацію Власової Вікторії Сергіївни

«Роль жінок у суспільно-політичному житті України (1917-1939)»

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 032 – Історія та археологія

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Період першої половини ХХ століття є одним із найбільш насичених в жіночій історії України. Громадська та політична активізація жінок в часи Української революції 1917–1921 рр.; показова, і водночас непослідовна й протирічна гендерна політика більшовицької влади та органічне зростання жіночих організацій Західної України 1920–1930-х рр. – всі ці процеси спричиняли за собою неоднозначні і різні по силі, та все ж відчутні зміни ролей жінок в суспільно-політичному житті України. Це був час діяльності непересічних жінок в суспільно-політичному та громадському житті, серед яких: Софія Русова, Зінаїда Мірна, Людмила Старицька-Черняхівська, Мілена Рудницька та багато інших. Очевидно, що насиченість, а разом з тим і складність періоду 1917–1939 рр. в жіночій історії України, зокрема щодо суспільно-політичної активності жінок, вимагає значної наукової уваги, що посилює академічну доцільність дослідження Вікторії Сергіївни Власової.

Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, їх новизна, ступінь достовірності та аргументованості.

Сформульовані у дисертації наукові положення та висновки загалом відповідають вимогам до такого виду досліджень. Наукові положення та висновки дисертаційної роботи обґрунтовані з посиланнями на літературу та джерела, які охарактеризовані авторкою у підрозділах «Історіографічний огляд» і «Джерельна база». Загалом Вікторія Власова використала 274 позиції джерел і літератури. Для отримання достовірних результатів дослідження дисертантка

застосувала комплекс загальнонаукових та спеціально-історичних підходів та методів, серед яких важливу роль, особливо як для дослідження з жіночої історії, відіграють гендерний та феміністський підходи. Обґрунтованість результатів дослідження підтверджено їх апробацією на конференціях. Дослідження є першим комплексним історичним дослідженням, в якому розглядається роль жінок у суспільно-політичному житті України у часовому проміжку 1917–1939 рр.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Подана до розгляду дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та літератури. Структура дисертації відповідає поставленим меті та завданням.

У **Вступі** надано необхідні структурні елементи: обґрунтування актуальності дослідження; визначені об'єкт та предмет, мету та дослідницькі завдання, хронологічні та географічні межі, розкрито наукову новизну та науково-практичне значення отриманих результатів; вказано особистий внесок здобувачки, апробацію результатів дослідження та публікації авторки.

Розділ 1 традиційно присвячено аналізу історіографії, розкриттю джерельної бази та презентації теоретико-методологічних засад роботи. Авторкою опрацьовано значну кількість наукових праць з жіночої історії України 1917–1939 рр., викладено їх розвиток за проблемно-хронологічним підходом. Заслуговує на увагу детальний аналіз праць дослідників/ниць української діаспори. Сформульована авторкою класифікація джерел включає документи особистого походження (передусім мемуари жінок-учасниць громадського та політичного життя), опубліковані офіційні документи та періодику.

У **Розділі 2** «Роль жінок у суспільно-політичному житті періоду визвольної боротьби в Україні 1917–1921 рр.» розглянуто питання соціально-правового становища жінок напередодні революційних подій 1917–1921 рр., впливу жінок на формування Центральної Ради та Генерального секретаріату, як

органів державної влади; участі жінок у суспільно-політичних та управлінських процесах періоду Гетьманату Скоропадського та Директорії; військового виміру жіночого внеску в боротьбу за українську державність. Привертає увагу розкриття авторкою внеску жінок в функціонування органів влади УНР та Гетьманату через аналіз діяльності окремих персоналій.

Розділ 3 дисертаційної роботи містить дослідження діяльності жінок за більшовицької влади 1921–1939 рр., а саме: діяльності жінок-учасниць державотворення в умовах еміграції та інтернування; участі жінок у антибільшовицькому русі опору; формування тенденцій щодо послаблення ролі жінок в суспільно-політичному житті після радянської окупації України; практик збереження репресованими жінками ментального образу української держави.

Висновки дослідження відповідають поставленим меті та завданням і спрямовані на їх досягнення, а наведені в них твердження є достатньо обґрунтованими.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових публікаціях.

За темою дисертації авторкою було опубліковано 4 статті (з них 3 у співавторстві), включно з 1 статтею, опублікованою у періодичному науковому виданні, що включено до наукометричних баз Web of Science та Scopus, 3 статтями у наукових фахових виданнях України, а також 5 публікаціями, що додатково підтверджують апробацію матеріалів дисертації. Усі ці публікації прямо пов'язані з темою дисертації та розкривають її окремі аспекти.

Практичне значення рецензованої роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані в написанні узагальнюючих праць з жіночої історії ХХ ст., гендерної історії, історії державотворення, формуванні довідників з жіночої історії, лекційних курсів з суспільно-політичної та громадської активності жінок.

Дискусійні положення, пропозиції та зауваження по дисертаційній роботі.

Констатуючи в цілому належний кваліфікаційний рівень виконаного дисертаційного дослідження, необхідно вказати побажання та зауваження до роботи:

1. На наш погляд, при розгляді історіографії дисертанткою невинновдано залишені поза увагою низка праць сучасної української жіночої історії з дослідження радянської гендерної політики 1920–1930-х рр., таких авторок як: К. Кобченко, Н. Залеток, О. Кривуля (с. 34–41).

2. На жаль, в роботі відсутні архівні джерела, опрацьовані авторкою безпосередньо в ході архівної евристики, які, безсумнівно, посилили б інформативні можливості джерельної бази.

3. Однією з складових дисертаційного дослідження, що привертає увагу, є прискіпливе прослідковування ролі жінок у суспільно-політичному житті через біографії діячок, діяльність яких була помітною свого часу та відбилася з достатньою повнотою в джерелах (с. 81–98; 116–134; 156–169). Водночас через таке заглиблення в життєві історії дисертаційна робота частково набуває, на наш погляд, рис просопографічного дослідження більш активних жінок, що варто було б окреслити, принаймні, на рівні завдань дисертаційної роботи.

4. На наш погляд, дещо спрощеною є характеристика Вікторією Власовою гендерних стереотипів, які побутували суспільстві напередодні Української революції 1917–1921 рр. (с. 73, 74). Дисертантка зазначає різність присутності жінок в суспільно-політичному житті від різних соціальних станів, але не достатньо конкретизує це положення. Також викликає зауваження твердження: «сприйняття громадськістю жінки, переважно, як годувальниці, берегині родинного вогнища» (с. 74). По-перше, в даному твердженні не відбивається складність гендерних стереотипів. По-друге, не є коректним використання поняття «берегиня» для характеристики уявлень про соціальні ролі жінки у тогочасному суспільстві. Так, з точки зору таких дослідниць як: О. Кісь та Т. Орлової міфологема під назвою «берегиня» та ототожнення з нею соціальних

ролей жінки поширилися в українському суспільстві наприкінці існування Радянського Союзу, зі зростанням зацікавленості до національної історії й національних символів, та конструюванням міфів і образів, які ніби то мають давню історичну тяглість¹.

5. Дещо перебільшеними вдаються оцінки Вікторії Власової щодо досягнень жінок у діяльності Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату в 1917 р. (с. 98). Бажаною є більша деталізація динаміки розвитку жіночої участі в діяльності державних установ того часу. Зокрема, вже Мартою Богачевською-Хом'як наголошувалося на більш широкому долученні жінок до діяльності Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату на етапі їх формування, та поступовому їх відході до традиційних сфер діяльності з долученням більшої кількості фахівців².

6. Поверховим, на наш погляд, є розгляд дисертанткою більшовицької гендерної політики 1920–1930-х рр. (с. 172). Зокрема, дослідниця оминула увагою, або ж лише згадала такі напрями радянської емансипації, як спроби розширення представництва жінок в органах радянської влади та більшовицькій партії, громадської активності, участь в жіночих делегатських зібраннях, пропаганду участі жінок у «стаханівському русі». Конкретизація цих напрямків більшовицької гендерної політики, на наш погляд, дозволила б більш аргументовано показати Вікторії Власовій тенденції у зміні суспільно-політичних ролей жінок УРСР 1920–1930-х рр.

7. Дисертантці не вдалося оминати окремих стилістичних помилок. Наприклад, є окремі випадки не використання фемінітивів. Так, znana дослідниця з жіночої історії О. Кісь зазначена як «історик», замість «історикиня» (с. 35; 68). Інколи такі помилки виходять за межі стилістичних. Так, фундаторка застосування гендерного підходу в історичних дослідженнях Джоан

¹ Кісь О. Кого оберігає берегиня, або матріархат як чоловічий винахід. *«Я» (Інформаційно-освітнє видання)*. Харків, 2006. № 4 (16). С. 11–16; Орлова Т. Міфологема «Берегині» в світлі критики українських суспільствознавців. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2010. Вип. 31. С. 205–213.

² Марта Богачевська-Хом'як Білим по білому. Жінки у громадському житті України. 1884–1939. Київ: Либідь, 1995. С. 180–181.

Скотт зазначена як «французький історик», хоча вона є американською дослідницею Франції (с. 69).

Загальний висновок.

У цілому, дисертаційна робота «Роль жінок у суспільно-політичному житті України (1917–1939)» Вікторії Сергіївни Власової є самостійним і цілком завершеним дослідженням, містить оригінальні наукові результати, та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 р.), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія і археологія.

Офіційна опонентка,

к.і.н., доцентка кафедри давньої і нової
історії України

та методики навчання історії

Запорізького національного університету

Ірина САВЧЕНКО

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

О.В. Акимова

Підпис *Савченко*
засвідчую *Списняк*